

Mostafa Zali

Assistant Professor of philosophy, University of Tebran. Tebran. Iran.
m.zali@ut.ac.ir

**Justice as Fairness and Wide Economic Liberties: A
Critical Reflection on the Possibility of Reconciliation
between Classical and High Liberal Traditions**

Received date: 2020.12.26 Accepted date: 2021.06.27

PP. 147-165

DOI: [10.22034/jpiut.2020.37540.2482](https://doi.org/10.22034/jpiut.2020.37540.2482)

Abstract

In arguing for justice as fairness, John Rawls distinguishes between two types of social institutions and, according to this distinction, proposes two principles of justice with a lexical order. According to the first principle, citizens have an equal right to the most adequate scheme of basic liberties. Then he arranges the list of basic liberties based on the necessary requirements to develop and exercise two moral powers. A new approach called market democracy claimed that, on Rawlsian assumption and justificatory framework, the thick conception of economic liberties should be included in the list of basic liberties. So, justice as fairness entails the acceptance of classical liberalism, i.e., the legitimacy of thick economic liberties. With a critical reflection on and reference to Rawlsian assumptions, this study tries to show the inconsistency of market democracy's claims. First, with reference to essential requirements to develop and exercise of the moral powers, thick economic liberties could not be justified; second, these liberties are not consistent with the distributional requirements of the first and second principles; third, market democracy is inconsistent with the argument form original position.

Keywords: Justice as Fairness, Basic Liberties, Free Market, Classical Liberalism, High Liberalism.

Introduction

Liberals maintain that individual liberties must be protected and can't be alienated. Some liberal thinkers called left-wing liberals (high liberals) claim that liberalism demands equality (distributive justice), so liberal governments should guarantee things such as basic income and health care for all citizens. But it seems that there is a conflict between justice and liberty and justice demands some limitations on economic liberties. So, the boundary of economic liberties and the relation between economic liberty and equality become a very controversial problem in the liberal tradition especially after the emergence of left-wing liberals. John Rawls is the founder and most important defender of left-wing liberalism. In order to defend this justice oriented-liberalism, he has revived an old idea of the social contract (Rawls, 1999: 10). Rawlsian people under the veil of ignorance (in which they are ignorant of their actual position in society) choose two principles for the basic structure of society which the first is prior to the second. Because the condition of the agreement is a fair condition (due to their ignorance from the actual situation), it will result in the just principles as fair principles (justice as fairness). In accordance with liberal tradition, the first principle demands that some liberties as basic liberty must be guaranteed and can't be limited. So, the first principle contains basic liberties. But he also tries to find a way to deduce distributive justice from a liberal foundation. This purpose is mainly maintained by the second principle. This principle has two parts. According to the first part, Social and economic inequalities are to satisfy fair equality of opportunity and According to the second part, inequalities are to the greatest benefit of the least-advantaged members of society (ibid: 266). So, Rawls with his own version of the social contract deduces liberal principles of justice. But does the Rawlsian framework demand limitation on economic liberties?

1. Free Market Fairness

Rawls himself thinks that the wide economic liberties are not basic liberties and to achieve justice, the government should limit the economic liberties, especially the ownership of the means of production (Rawls: 2001, 138). But in *Free Market Fairness*, John Tomasi holds that the Rawlsian framework leads to the right-wing liberalism and also Rawlsian principles of justice are satisfied in right-wing economic regimes (Tomasi: 2013, xxi). So, this new approach can be called a hybrid approach, because takes the method of justification from Rawls, but in accordance with classical liberalism accepts wide economic liberties (ibid, 97-98). Tomasi proposes different arguments for the compatibility of left and right liberalism. But these arguments can fall into two general kinds: philosophical and historical. According to the first kind i.e., philosophical, the justificatory framework of Rawls leads to wide economic liberties, because Rawls holds that basic liberties that are protected by the first principle of justice are essential liberties for the development and exercise of two moral powers, "a capacity for a sense of justice and for a conception of the good (Rawls: 2005, 19)." Tomasi holds that the wide economic liberties also are essential for the development of the second moral power of some citizens and for pursuing their plan of life. So, wide-ranging economic rights should be recognized as basic rights (ibid, 81). According to the second kind i.e., historical, the new economy mainly depends on creative individuals and unlike in the past, wide economic liberties do not require the accumulation of wealth in the hands of a few. So, economic liberty is useful for all citizens and satisfies the demands of justice (ibid, 65).

2. Can wide economic liberties be regarded as basic liberties?

There are two different kinds of argument for Free Market Fairness. But are these arguments valid? It seems that both arguments are problematic. According to the first argument, wide economic liberties are essential for the development of a rational plan of life (second moral power). But this argument implicitly presupposes that the first principle is a

maximizing principle. Rawls holds that the first principle consists of only sufficient liberties of all citizens; The wider guarantee of basic liberties depends on the certain interests of citizens and is not essential for the development of moral powers (Rawls: 2005, 329). So, this argument falsely deduces what is maximizing this development should be included in these liberties from this premise: what is necessary for the development of moral powers is to be included in the list of basic liberties. According to the second argument, the principles of justice are compatible with right-wing economic regimes. But this compatibility heavily depends on our current historical situation. And this historical compatibility does not result in the first principle consists of wide economic liberties. In other words, this idea implies the normativity of free market while from the actual compatibility this normativity can't be deduced.

3. Conclusion

Free market Fairness holds that Rawlsian assumptions imply wide economic liberties. But this idea has two main defects. First, it supposes that whatever is required for the development of moral powers should be included in the first principle while Rawls holds that what is essential for this development should be included. Second, this idea supposes that from the apparent compatibility of left-wing liberalism and free market regimes can be concluded that free market and wide economic liberties should be recognized just at the level of principles. But Rawlsian framework and especially the argument from the veil of ignorance deprives the knowledge of particular facts.

References

- 0 Rawls, John (1999) *A Theory of Justice*, revised edition, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- 0 Rawls, John (2001) *Justice as Fairness: A Restatement*, revised edition, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- 0 Rawls, John (2005) *Political Liberalism*, New York: Columbia University Press.
- 0 Tomasi, John (2012) *Free Market Fairness*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

پروفیسر شاد کاشانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مجله علمی پژوهش‌های فلسفی دانشگاه تبریز

سال ۱۴ / شماره ۳۳ / زمستان ۱۳۹۹

عدالت به مثابه انصاف و آزادی وسیع اقتصادی: تأملی انتقادی در امکان آشتی دو سنت لیبرالیسم کلاسیک و والا

مصطفی زالی

استادیار گروه فلسفه، دانشگاه تهران، تهران، ایران

m.zali@ut.ac.ir

چکیده

جان رالز در استدلال بر اصول عدالت خویش دو اصل عدالت را با تقدمی رتبی از موقعیت نخستین استنتاج می‌کند. بر مبنای اصل اول، شهروندان برابر و آزاد در یک جامعه حقی برابر نسبت به وسیع‌ترین طرح از حقوق پایه دارند. سپس فهرست حقوق پایه را بر مبنای لوازم پرورش و کاربست دو قوه اخلاقی تنظیم می‌کند. رویکردی متأخر تحت عنوان «دموکراسی بازار» مدعی است بر مبنای چارچوب توجیهی رالز باید آزادی‌های وسیع اقتصادی را نیز در فهرست حقوق پایه قرار داد. از این رو، عدالت به مثابه انصاف مستلزم پذیرش خوانش کلاسیک از لیبرالیسم، یعنی پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی است. این مقاله با تأملی انتقادی در این رویکرد می‌کوشد تا با رجوع به مبانی اندیشه رالز، ناسازگاری درونی این ادعا را نشان داده، اثبات نماید که نمی‌توان با استناد به چارچوبی رالزی، آزادی‌های وسیع اقتصادی را ذیل اصل اول قرار داد. زیرا اولاً با لوازم پرورش دو قوه اخلاقی معارض است، ثانیاً با تحقق عزت نفس در تعارض است و موجب می‌شود اجرای اصل تفاوت تضمین نشود، و ثالثاً با دریافت رالز از مفهوم موقعیت نخستین و استناد نکردن به واقعیات خاص اجتماعی در استنتاج اصول عدالت ناسازگار است.

کلیدواژه‌ها: عدالت به مثابه انصاف، حقوق پایه، رالز، بازار آزاد، لیبرالیسم کلاسیک، لیبرالیسم والا

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۴/۰۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۰۵

مقدمه

از مهم‌ترین مسائل ذیل مفهوم عدالت توزیعی، حدود آزادی‌های اقتصادی و مالکیت ابزار تولید است. نوشتار حاضر این مسأله را ذیل سنت اندیشه رالز مورد بررسی قرار داده و می‌کوشد یکی از رویکردهای معاصر را که مدعی امکان آشتی میان چهارچوب رالزی - یعنی پذیرش عدالت اجتماعی - و پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی است مورد تأمل انتقادی قرار دهد.

جان رالز با نظریه عدالت به‌مثابه انصاف می‌کوشد چارچوبی توجیهی برای دفاع توأمان از آزادی‌های رایج در جامعه لیبرال و نیز عدالت اجتماعی فراهم نماید. او به این منظور با احیای مفهومی سنتی در توجیه مشروعیت سیاسی - یعنی قرارداد اجتماعی - دو اصل عدالت را با تقدمی رتبی استنتاج می‌کند. رالز مقصود خویش از عدالت را به این شرح بیان می‌کند: «هدف من ارائه برداشتی از عدالت است که نظریه شناخته‌شده قرارداد اجتماعی را، آن‌طور که برای مثال در آثار لاک و روسو و کانت یافت می‌شود، کلیت ببخشد و به سطح انتزاعی تری برساند» (Rawls, 1999/a: 10). او به همین منظور، مفهومی تحت عنوان موقعیت نخستین^۱ را به جای مفهوم وضع طبیعی قرارداد اجتماعی قرار می‌دهد. موقعیت نخستین موقعیتی است که در آن اشخاص عاقل، برابر و علاقه‌مند به پیشبرد منافع شخصی خود، اصول عدالت را می‌پذیرند. (ibid: 10; 17). او نظریه عدالت خویش را به دو بخش عمده تقسیم می‌کند: ۱. تفسیر موقعیت نخستین و تدوین اصول گوناگونی که امکان انتخاب آن‌ها در آن وضعیت برای ما فراهم است، ۲. استدلالی که ثابت می‌کند کدام‌یک از این اصول در عمل برگزیده خواهد شد (ibid: 47). این اصول - که ناظر به ساختار پایه جامعه‌اند - مواهب پایه^۲ اجتماعی را میان شهروندان توزیع می‌کنند، همان چیزهایی که هر شخص عقلانی به دنبال آن است؛ یعنی حقوق، آزادی‌ها، فرصت‌ها، درآمد و ثروت (ibid: 54). صورت‌بندی رالز از اصول عدالت مورد توافق به‌صورت زیر است (ibid: 266):

اصل نخست: هر کس باید حقی برابر داشته باشد در این که از گسترده‌ترین شکل نظام کامل آزادی‌های اساسی برابر برخوردار شود، نظامی که سازگار باشد با نظام آزادی‌ای از همین دست برای همگان.
اصل دوم: نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی باید به‌گونه‌ای سامان داده شوند که الف) سازگار با اصل پس‌انداز منصفانه، حداکثر نفع را برای کسانی در پی داشته باشد که از همگان کمتر برخوردارند و ب) تحت شرایط برابری منصفانه فرصت‌ها، ناظر به مناصب و موقعیت‌هایی باشد که به روی همگان گشوده است.

اصل اول ناظر به برابری در حقوق پایه و اصل دوم ناظر به برابری منصفانه فرصت‌ها و نابرابری‌های اقتصادی است. رالز در دفاع از اصول عدالت خویش، دو رمزگذاری بسیار مهم نسبت به اصول لیبرالیسم کلاسیک دارد: ۱. در توجیه نظریه عدالت، به روش مرسوم سنت لیبرال برای توجیه اصول اخلاقی - یعنی فایده‌گرایی - استناد نمی‌کند، بلکه دریافت خاص خود از قرارداد اجتماعی را جایگزین می‌کند، ۲. برخلاف سنت لیبرالیسم کلاسیک، آزادی‌های وسیع اقتصادی و به‌طور خاص مالکیت ابزار تولید را به عنوان حقوق پایه و خارج از حوزه دخالت دولت به رسمیت نمی‌شناسد.

از این رو رالز اگرچه نظریه عدالتش را نظریه‌ای کلی و سازگار با نظام‌های اقتصادی گوناگون می‌داند، ولی در عین حال نظام‌های اقتصادی سازگار با نظریه خود را - بسته به شرایط خاص اجتماعی - دموکراسی سوسیال یا دموکراسی مالکیت‌محور^۳ می‌داند. هر دو نظام در این نقطه کانونی مشترک‌اند که مالکیت نامحدود ابزار تولید را به رسمیت نمی‌شناسند؛ گرچه دومی مالکیت فردی ابزار تولید به شکل محدود را می‌پذیرد (Rawls, 2001:)

138).^۴ بنابراین رالز آزادی‌های نامحدود اقتصادی و به‌طور خاص آزادی مالکیت نامحدود ابزار تولید را به عنوان حق شهروندی و مصون از دخالت دولت نمی‌پذیرد.

از این رو با ظهور و تکامل اندیشه رالز، دو صورت مختلف از اندیشه لیبرالیستی از یکدیگر متمایز می‌شوند: ۱. لیبرالیسم کلاسیک (لیبرالیسم راست)، که با پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی بر حق مالکیت، قرارداد، تجارت و آزادی مصرف تأکید دارد، ۲. لیبرالیسم والا (لیبرالیسم چپ)، که آزادی و استقلال شهروندان را نخستین غایت عدالت می‌داند. بنابراین درحالی‌که سنت دوم بر آزادی تأکید دارد، سنت اول آزادی را وسیله‌ای برای تحقق سعادت می‌داند (Freeman, 2007: 45). سابقه سنت لیبرالیسم والا به روسو، کانت و میل بازمی‌گردد.

از مهم‌ترین انتقادهای وارد شده بر نظریه عدالت رالز بی‌توجهی به ارزش اخلاقی آزادی‌های اقتصادی و اخلاقی بودن نظم بازار آزاد است؛^۵ رویکردی ذیل این سنت که ارزیابی انتقادی استدلال‌های آن محور نوشتار حاضر می‌باشد، می‌کوشد تا با استفاده از چارچوب توجیهی رالز، یعنی توجیه‌پذیری اصول عدالت برای شهروندان جامعه دموکراتیک، از آزادی‌های وسیع اقتصادی به عنوان حقوق پایه دفاع کند و آن‌ها را ذیل اصل اول عدالت قرار دهد. از این رو، برخلاف نظر مشهور و نیز به رغم تصریحات خود رالز که رژیم اقتصادی سازگار با عدالت به مثابه انصاف را یکی از دو رژیم پیش‌گفته می‌داند، ادعای سازگاری سنت لیبرالیسم کلاسیک با لیبرالیسم والا مطرح می‌شود. این رویکرد خاص با عنوان «انصاف بازار آزاد»^۶ (Tomasi, 2013: xxi) و نیز «دموکراسی بازار»^۷ (ibid: xv) شناخته می‌شود. مطابق مدعای این رویکرد، می‌توان در همان چارچوب توجیهی رالز و از دل لیبرالیسم والا آزادی‌های وسیع اقتصادی را به عنوان حق پایه استنتاج کرد. به این ترتیب این رویکرد تلیقی، از حیث روش توجیهی، بر اندیشه رالز مبتنی می‌شود و از جهت پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی به عنوان حقوق پایه و مصون از دخالت دولت، به سنت لیبرالیسم کلاسیک مشابهت پیدا می‌کند (ibid: 8-97). استدلال این رویکرد آن است که لیبرال‌های چپ نیز باید از آزادی‌های وسیع اقتصادی دفاع کنند، زیرا نظام اقتصاد بازار آزاد منافع تمام شهروندان، به‌ویژه شهروندان کمتر برخوردار را ارتقا می‌دهد (ibid: 141)، و به‌طور خاص به ارزش اخلاقی بازار آزاد، که رالز از آن غافل بوده، توجه کنند (ibid: 6-175). پس عدالت به مثابه انصاف به نوعی لیبرالیسم راست منجر شده و در نتیجه تصور سنتی از نظریه عدالت رالز - که به لیبرالیسم چپ می‌انجامد - زیر سؤال می‌رود. از این رو، از سازگاری میان نظام سرمایه‌داری و عدالت اجتماعی سخن به میان می‌آید.

این مقاله در پی آن است که استدلال‌های رویکرد انصاف بازار آزاد در دفاع از آزادی‌های وسیع اقتصادی را مورد تأمل انتقادی قرار داده و همچنین پاسخ این رویکرد را به این پرسش بسنجد: «کدام یک از تفاسیر عدالت به مثابه انصاف، انصاف بازار آزاد یا تفسیر رالزی از سوسیال دموکراسی تعهد ما را به برخورد با شهروندان آزاد و برابر در مقام حاکم بر خود متحقق می‌سازد؟» (ibid: 228). از آن جا که انصاف بازار آزاد در پاسخ به این ترتیب استدلال می‌کند که پذیرش مبانی رالز به پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی به عنوان آزادی‌های پایه و همچنین به آشتی میان دو سنت لیبرال می‌انجامد، این نوشتار برای نقد استدلال‌های این رویکرد، سازگاری میان دو گزاره زیر را مبدأ بحث خود قرار داده است: ۱. اصول عدالت اصولی است که از موقعیت نخستین استنتاج شوند؛ یعنی اصولی که برای شهروندان آزاد و برابر جامعه دموکراتیک موجه باشند، ۲. عدالت به مثابه انصاف به پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی و به‌طور خاص مالکیت نامحدود ابزار تولید منجر می‌شود.

اثبات این ناسازگاری در قالب سه استدلال در سه بخش مقاله پیگیری خواهد شد. این سه استدلال علیه رویکرد انصاف بازار آزاد، با نظر به تفکیک زیر صورت می‌گیرد:

۱. با استدلال فلسفی و در چارچوب مفهوم موقعیت نخستین، آزادی‌های وسیع اقتصادی باید ذیل اصل عدالت به عنوان حقوق پایه بگیرند.

۲. در انتخاب نظام ایدئال سیاسی-اقتصادی، با نظر به واقعیات خاص اجتماعی و تاریخی و بر مبنای سازگاری این واقعیات با اصول برآمده از توجیهی قراردادگرایانه، باید بازار آزاد و آزادی‌های وسیع اقتصادی را پذیرفت.^۸

سطح اول کاملاً فلسفی و مستقل از واقعیات اجتماعی و تاریخی است، حال آن که سطح دوم وابسته به واقعیات خاص سیاسی و تاریخی است. این نوشتار در بخش اول و دوم، استدلال‌هایی ناظر به سطح اول از رویکرد انصاف بازار آزاد استخراج کرده و آنها را مورد سنجش نقادانه قرار می‌دهد. در بخش نخست نشان داده می‌شود که استدلال‌های مدافع رویکرد بازار آزاد برای پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی بر پایه استدلال به شیوه رالز مخدوش است. در بخش دوم ثابت می‌شود که پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی با استلزامات توزیعی اصول عدالت سازگار نیست. مدعای بخش سوم با نظر به سطح دوم، این است که رویکرد انصاف بازار آزاد به مفاهیم تجربی‌ای مستند است که اولاً در موقعیت نخستین موجه نیست و ثانیاً عمیقاً مناقشه‌پذیر است.

۱. ناتمام‌بودن استدلال پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی به عنوان حق پایه

مدافع رویکرد انصاف بازار آزاد مدعی است بر مبنای مفروضات رالز - که حقوق پایه را بر مبنای ضرورتشان برای پرورش قوای اخلاقی انسان فهرست می‌کند - آزادی‌های وسیع اقتصادی نیز در زمره حقوق پایه قرار می‌گیرد. (ibid: 40) مدعای محوری این بخش آن است که استدلال‌های این ادعا مخدوش بوده و نمی‌تواند به اثبات این ادعا بیانجامد.

رالز در نظریه‌ای در باب عدالت، فهرست حقوق پایه را به شکل زیر پیشنهاد می‌کند: آزادی سیاسی، آزادی بیان، آزادی تجمع، آزادی عقیده و اندیشه، آزادی شخصی شامل آزادی از سرکوب روانی و تجاوز فیزیکی و قطع عضو (Rawls, 1999/a: 53). او در ادامه تصریح می‌کند حق مالکیت انواع خاصی از دارایی (مثل ابزارهای تولید) و آزادی قرارداد، آن طور که در آموزه اقتصاد آزاد فهم می‌شود، در شمار آزادی‌های اساسی نیستند و تقدم اصل نخست از آنها حمایت نمی‌کند (ibid: 54). اختلاف نظر اساسی نیز در همین جا است: مطابق رویکرد انصاف بازار آزاد، آزادی‌های وسیع اقتصادی برای رشد بشر ضرورت اخلاقی به شمار می‌رود، در حالی که بر مبنای رویکرد رالز، تنها مالکیت محدود به منظور حفظ عزت نفس^{۱۰} برای پرورش قوای اخلاقی انسان ضروری است. البته رالز در این کتاب توضیح بیشتری در باب دلایل انتخاب این فهرست ارائه نمی‌کند. نبود استدلال بر نحوه تدوین فهرست حقوق پایه مسئله‌ای است که رالز نیز بدان واقف است و در آثار بعدی خود می‌کوشد آن را رفع کند. او در درسگفتار هشتم از کتاب *لیبرالیسم سیاسی* می‌کوشد به دو نقیصه این آزادی‌های اساسی پاسخ گوید. نقصان نخست آن است که بیان نشده، در موقعیت نخستین طرف‌های قرارداد چه دلایلی برای پذیرش آزادی‌های اساسی و توافق بر سر تقدم آنها دارند. نقصان دوم آن است که هنگام کاربست اصول عدالت، معیاری رضایت‌بخش برای چگونگی مشخص کردن آزادی‌های اساسی و سازگار کردن آنها با یکدیگر وجود ندارد (Rawls, 2005: 290).

رالز، برای رفع این نقایص، دو روش را در برای تعیین فهرست آنها بیان می‌کند: روش اول تاریخی است، این مبنا که در قانون اساسی کشورهای دموکراتیک چه آزادی‌هایی گنجانده شده است. اما روش دوم مبتنی بر این پرسش فلسفی است که کدام یک از آزادی‌ها شرایط اجتماعی برای پرورش دو قوه اخلاقی انسان لازمند (ibid: 292-3)؛ روش دوم فلسفی محسوب می‌شود. از نظر رالز، هر انسان واجد دو قوه اخلاقی است که در حیات اجتماعی مبنای تعامل قرار می‌گیرند؛ انگیزه انسان از ورود به قرارداد اجتماعی نیز پرورش این دو قوه است: قوه عقلانیت^{۱۱} و قوه معقولیت^{۱۲}؛ قوه عقلانیت ظرفیت افراد بشر برای دریافتی از خیر است و قوه معقول ظرفیت درک معنایی از عدالت (Rawls, 2001: 18-19; ibid: 19). او در باب شیوه استنتاج حقوق پایه می‌گوید:

معیار پیشنهادی این است: آزادی‌های اساسی و اولویت آن‌ها باید شرایط اجتماعی ضروری برای پرورش کافی و کاربست کامل و آگاهانه دو قوه اخلاقی تمام شهروندان در دو مورد بنیادین را به‌طور برابر تضمین کنند. نوع خاصی از آزادی در صورتی کمابیش مهم است که کمابیش به‌طور اساسی به کاربست کامل و آگاهانه قوای اخلاقی در یکی از دو مورد بنیادین مربوط باشد، یا اینکه ابزار نهادی کمابیش لازمی برای حفاظت از کاربست کامل و آگاهانه قوای اخلاقی در یکی از دو مورد بنیادین به شمار رود (Rawls, 2005: 335-6; Rawls, 2001: 112-3).

بنابراین توجیه فهرست آزادی‌های اساسی به دو قوه اخلاقی گره می‌خورد. آزادی‌های اساسی اموری‌اند که برای پرورش و کاربست دو قوه اخلاقی انسان ضرورت داشته باشند، به‌گونه‌ای که «پاسداشت نهادین این گستره یکی از شرایط پرورش درخور، و کاربست کامل دو قوه اخلاقی شهروندان چونان اشخاصی آزاد و برابر است. آزادی‌های اساسی را می‌توان دست‌کم درون گستره اصلی کاربست‌شان با یکدیگر سازگار کرد» (Rawls, 2005: 297). رالز تصریح می‌کند که اصل حق مالکیت از جمله حقوق و آزادی‌های اساسی است. اما به‌طور خاص حق مالکیت، به‌شکل محدودی که رالز از آن پشتیبانی می‌کند، چگونه موجه می‌شود؟ «یکی از مبانی این حق آن است که بنیادی مادی و بسنده برای استقلال شخصی و احساس عزت نفس فراهم می‌سازد که هر دوی آن‌ها برای پرورش و کاربست کافی قوای اخلاقی ضروریند» (Rawls, 2001: 114; ibid: 298). اما دلیل قرارنگرفتن آزادی‌های وسیع اقتصادی در فهرست حقوق و آزادی‌های پایه چیست؟

از دو مفهوم گسترده‌تر حق مالکیت به‌مثابه آزادی اساسی باید دوری جست. یک مفهوم این حق را چنان بسط می‌دهد که هم حقوق ویژه کسب‌داری و انتقال ارثی را دربرگیرد و هم حق مالکیت ابزارهای تولید و منابع طبیعی را. برپایه مفهوم دیگر، حق مالکیت، دربرگیرنده حق برابر شرکت در کنترل ابزارهای تولید و منابع طبیعی است که باید در مالکیت جامعه باشند. من از این مفهوم گسترده‌تر استفاده نمی‌کنم، زیرا از دید من نمی‌توان آن‌ها را برای پرورش و کاربست توان‌های اخلاقی ضروری دانست (Rawls: 2005, 298).

از نظر رالز، آزادی‌های وسیع اقتصادی برای کاربست هیچ یک از دو قوه اخلاقی ضروری نیست، یعنی آزادی‌های وسیع اقتصادی نه در پرورش و رشد قوه عقلانی انسان (یعنی پیگیری خیر اعلا خود) مؤثر است و نه در پرورش قوه معقول (یعنی شکل‌گیری حس عدالت در انسان).

بنابر دریافت مدافع دموکراسی بازار «رالز فقط استدلالی اجمالی برای محدودکردن آزادی‌های اقتصادی ارائه کرد و استدلالی صوری برای آن ارائه نکرد؛ به نظر می‌رسد رالز ناتوان است از تصور این که چگونه عزت نفس انسان‌ها مستقیماً با به کار بستن آزادی اقتصادی عام گره خورده است.» (Tomas, 2013: 43) بنابراین وضعی توجیهی در نحوه تدوین فهرست حقوق پایه موضوع اصل اول به چشم می‌خورد. «استدلال اخلاقی‌ای

که لیبرال‌های والا برای توجیه شمول آزادی‌های اقتصادیِ مرجح خود به کار می‌برند نمی‌تواند توضیح دهد چرا دیگر جنبه‌های آزادی اقتصادی باید مستثنا شوند.» (ibid: 76) اما مدافع انصاف بازار آزاد این نوع آزادی را برای پرورش کدام یک از این دو قوه ضروری می‌داند؟ مدافع این رویکرد آزادی‌های وسیع اقتصادی را لازمه خودتصمیم‌سازی^{۱۳} می‌داند که همان قوه دریافت خیر از نظر رالز است (ibid: 40).

برای بازخوانی انتقادی ادعای دموکراسی بازار آزاد ابتدا دو استدلال متفاوت را برای پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی از اشارات آن به شرح زیر استخراج کرده و سپس مورد ارزیابی قرار می‌دهیم:

○ اگر اصل مالکیت برای داشتن احساس عزت نفس و احساس استقلال ضروری است، آزادی‌های وسیع اقتصادی نیز ضروریند (ibid: 76).

○ خودتصمیم‌سازی به شکلی مستقیم به مالکیت ابزار تولید گره می‌خورد: «همان گونه که کشاورز هویت خود را با مرزعه‌اش یا صاحب یک کسب و کار کوچک هویتش را با مغازه‌اش تعیین می‌کند» (ibid: 78). پس همان طور که برای برخی آزادی‌های سیاسی و دینی ضروری است، برای دیگران آزادی‌های اقتصادی ضروری است (ibid: 81).

در ادامه نشان می‌دهیم که هر دو استدلال ناتمام بوده و نمی‌توانند مدعای دموکراسی بازار آزاد را اثبات کنند.

مطابق استدلال اول، هر چیز که برای پرورش دو قوه اخلاقی انسان ضروری باشد باید ذیل اصل اول قرار بگیرد، اما مشکل این استدلال آن است که اصل اول را اصل بیشینه‌ساز تلقی کرده است، در حالی که بیشینه‌ساز نیست.^{۱۴} اصل اول تنها ابزارهایی چندکاره را به عنوان حقوق و آزادی‌های اساسی تضمین کرده و بقیه را به اصل دوم واگذار می‌کند (Rawls, 2005: 326). یعنی مالکیت محدود نیز برای تحقق عزت نفس و استقلال کفایت می‌کند و لزوماً نیازی به آزادی‌های وسیع اقتصادی و مالکیت نامحدود نیست. به همین دلیل این اصل تنها شامل لوازم کافی و نه حداکثری برای پرورش دو قوه اخلاقی است. نگاه حداکثری به تحقق هر یک از این آزادی‌ها چه بسا به تصویری خاص از خیر انسان گره می‌خورد (ibid: 329) که در تعارض با مفروضات لیبرالیسم است؛ از این رو استدلال اول در پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی به عنوان آزادی‌های پایه، مبتنی بر تفسیر نادرست اصل اول به عنوان اصلی بیشینه‌ساز است که در تعارض صریح با مفروضات رالزی قرار می‌گیرد. به استدلال دوم از دو جهت می‌توان نقد وارد کرد. نخست آن که رالز به آزادی‌های اقتصادی نگاهی ابزاری دارد و آن‌ها را غایت نمی‌داند. نزد رالز، آزادی‌های اقتصادی تنها نقشی درجه دوم برای حفظ حقوق درجه اول و به‌طور خاص عزت نفس دارد (Rawls, 2001: 114). تصویر رالز از پرورش قوه عقلانیت چنان به آموزه‌های فراگیر اخلاقی گره می‌خورد که حتی آزادی‌های سیاسی جنبه ابزاری برای حفظ آزادی‌های دیگر دارد (Rawls, 2005: 299). بنابراین برای لیبرال‌های چپ، و به‌طور خاص رالز، آزادی‌های اقتصادی صرفاً جنبه ابزاری دارند و تأثیری غیرمستقیم بر رشد قوای اخلاقی انسان می‌گذارند؛ درحالی‌که بر مبنای انصاف بازار آزاد، خلاقیت اقتصادی و کارآفرینی بخشی مهم و کلیدی از رشد قوای اخلاقی انسان است. آیا ثروت و آزادی اقتصادی امری اساسی برای رشد قوای اخلاقی انسان است؟ از نظر رالز، آموزه‌های جامع دینی، اخلاقی و فلسفی نمی‌توانند خلاقیت کارآفرینانه را به عنوان بخشی کلیدی از غایت نهایی انسان تلقی کنند و تنها جنبه ابزاری برای تحقق این خیرات برین دارند.^{۱۵}

بر مبنای تفکیک میان نقش سرمایه و خلاقیت، اشکال دیگری بر استدلال دوم وارد می‌شود.^{۱۶} در توضیح این اشکال، باید میان دو اعتبار مختلفی که در یک فرد تحقق یافته تمایز قائل شد: ۱. اعتباری که او به عنوان

شخصی خلاق و کارآفرین بر مبنای دانش و مهارت خویش در خلق ثروت و فرصت شغلی داراست، ۲. اعتبار این دو به عنوان شخصی صاحب سرمایه. به نظر می‌رسد دفاع از آزادی نامحدود مالکیت ناشی از خلط میان این دو اعتبار است. حتی اگر اعتبار اول فضیلتی اخلاقی باشد، اعتبار دوم را نمی‌توان چنین تلقی کرد، و حتی اگر بپذیریم که کارآفرینی ارزشی اخلاقی است، باز هم مسئله مالکیت مطلق بر ارث به این شیوه توجیه نخواهد شد.^{۱۷}

البته ممکن است مدافع انصاف بازار آزاد در پاسخ بگوید: کاربست خلاقیت و فعلیت استعداد کارآفرینانه در واقعیت به مالکیت نامحدود گره می‌خورد؛ اما استناد به این پیوند تجربی، خروج از مرحله بحث اصول عدالت به مرحله اعمال آن بر نهادهای سیاسی است و بر این مبنا نمی‌توان استدلال کرد که مالکیت نامحدود فضیلتی اخلاقی است. توضیح بیشتر اشکال در بخش سوم خواهد آمد.

ناسازگاری انصاف بازار آزاد با استلزامات توزیعی اصل اول و دوم

بحث پیشین ناظر به امکان پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی بر پایه استدلال به شیوه رالز بود. اشکال مد نظر در این بخش آن است که پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی با استلزامات توزیعی اصول عدالت سازگار نیست. این مسئله کلی را می‌توان در قالب سه اشکال مطرح کرد. گرچه مدافع دموکراسی بازار می‌تواند به نحوی به اشکال نخست پاسخ دهد، ولی به نظر می‌رسد که دو اشکال دیگر در چارچوب این رویکرد قابل پاسخگویی نیست.

در نگاه نخست، تصریحات رالز به استلزامات توزیعی اصل اول موجب می‌شود در قرارگرفتن آزادی‌های وسیع اقتصادی ذیل اصل اول تردید کنیم. چرا که استلزامات توزیعی اصل اول، همراه با پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی، موجب ناسازگاری در حقوق پایه موضوع اصل اول می‌شود؛ این مسئله به طور خاص از آن جا اهمیت می‌یابد که باید بتوانیم آزادی‌های اساسی را درون گستره اصلی کاربستشان با یکدیگر سازگار کنیم (Rawls, 2005: 297; Rawls, 2001: 104). رالز در پاسخ به اعتراضی به این مضمون که اصل تفاوت^{۱۸} شدیدترین نابرابری‌های ثروت و درآمد را مشروط به افزایش اندک در امید محروم‌ترین‌ها مجاز می‌شمارد، می‌گوید عملکرد دو اصل آزادی برابر و برابری منصفانه فرصت‌ها مانع از رخداد چنان پیشامدهایی می‌شود (Rawls, 1999/a: 135-7).

گاهی اوقات اعتراض می‌شود که اصل تفاوت به عنوان اصل عدالت توزیعی شامل هیچ محدودیتی بر سرشت کلی توزیعات مجاز نیست. این اعتراض بر این مبناست که این اصل فقط درباره کمتر برخورداران است، اما اعتراض نادرستی است: این واقعیت را نادیده می‌گیرد که بخش‌هایی از دو اصل عدالت، طوری طراحی شده‌اند که به دنبال هم کار کنند و به عنوان یک واحد اعمال می‌شوند. استلزامات اصول پیشین تأثیرات توزیعی مهمی دارد. تأثیرات برابری منصفانه فرصت‌ها را، که بر آموزش اعمال می‌شوند، یا تأثیرات توزیعی ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی را در نظر بگیرید (Rawls, 2001: 46, n. 10).

مطابق اصل تفاوت، اگر مالکیت خصوصی ابزار تولید منجر به افزایش ثروت شود و مالیات نقش سازوکار حمایت از کمتر برخورداران را ایفا کند، این مالکیت مجاز خواهد بود. درحالی‌که اصل اول این نابرابری را، به دلیل نقض ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی، نامشروع تلقی می‌کند. رالز میان آزادی و ارزش آزادی تمایز قائل

می‌شود. در نگاه او، آزادی در قالب نظام کامل آزادی‌هایی ترسیم می‌شود که مربوط به مقام شهروندی برابر است، درحالی‌که ارزش آزادی به توانایی افراد برای پیشبرد اهداف خود در چارچوبی که آن نظام تعیین می‌کند، وابسته است (Rawls, 1999/a: 179). مقصود از ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی آن است که تمام شهروندان -مستقل از موقعیت اقتصادی یا اجتماعی- باید برابر باشند؛ به‌گونه‌ای که فرصتی منصفانه برای کسب مناصب عمومی و اثرگذاری بر نتایج انتخابات و اموری از این دست داشته باشند (Rawls, 2001: 149). رالز می‌پذیرد که ارزش این آزادی‌ها برابر نیستند، یعنی اثرگذاری آن‌ها برای همه یکسان نیست. برخی از قدرت و ثروت بیشتری برخوردارند و از این رو امکانات بیشتری برای رسیدن به اهداف خود دارند. با وجود این، در نظریه عدالت به مثابه انصاف، ارزش کمتر آزادی محروم‌ترین اعضای جامعه به‌نحوی از انجا جبران می‌شود، زیرا ایشان به مراتب کمتر می‌توانستند به اهدافشان دست پیدا کنند، اگر نابرابری‌های موجود را نمی‌پذیرفتند، زیرا در این نابرابری‌ها اصل تفاوت رعایت شده است (Rawls, 1999/a: 179). اما مسئله ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی در همان اصل اول استلزامات توزیعی خاص خود را دارد:

برای حفظ ارزش منصفانه همه آزادی‌های سیاسی برابر، باید اقداماتی جبرانی صورت گیرد. در این زمینه، تمهیدات گوناگونی را می‌توان به کار گرفت. برای مثال، در جامعه‌ای که مالکیت خصوصی ابزار تولید مجاز است، دارایی و ثروت را باید در سطح وسیع پراکنده نگاه داشت (Rawls, 1999/a: 198).

این مسئله به طور خاص هنگامی تکرار می‌شود که در بحث از نهادهای زمینه‌ای^{۱۹} برای عدالت توزیعی به شاخه توزیع^{۲۰} توجه کنیم. رالز میان دو جنبه از شاخه توزیع تمایز قائل می‌شود: جنبه نخست ناظر به مالیات بر ارث است، و جنبه دوم طرحی برای مالیات‌بندی به منظور افزایش درآمدهای دولتی لازم برای اجرای عدالت (ibid: 198). او تصریح می‌کند که این دو جنبه شاخه توزیع از دو اصل عدالت استنتاج می‌شوند. شاخه اول به‌طور خاص از اصل اول قابل استنتاج است:

هدف از مالیات‌بندی بر ارث و درآمد با نرخ تصاعدی (به وقت ضرورت)، و تعریف قانونی حقوق مربوط به دارایی، آن است که نهادهای آزادی برابر در دموکراسی مالکیت‌محور و ارزش منصفانه حقوق برآمده از آن‌ها را تضمین کنیم (ibid: 247).

بنابراین مالیات بر ارث راهی برای حفظ ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی است؛ هدف از این مقررات و مالیات‌بندی‌ها نه افزودن بر درآمدهای دولت (آزادسازی منابع برای حکومت)، بلکه تصحیحی تدریجی و مداوم در توزیع ثروت و جلوگیری از تمرکز قدرت است: دو مؤلفه‌ای که برای ارزش منصفانه آزادی سیاسی و برابری منصفانه فرصت‌ها به‌شدت زیانبار است (ibid, 245). بنابراین پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی، در نگاه نخست، موجب ناسازگاری در میان حقوق پایه موضوع اصل می‌شود، چراکه ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی مستلزم توزیع وسیع ثروت و مالکیت ابزار تولید است.

اما مدافع انصاف بازار آزاد، با نظر به این اشکال می‌کوشد پاسخی برای آن طرح نماید: «انصاف بازار آزاد رویکردی متفاوت به برابری سیاسی منصفانه اتخاذ می‌کند؛ این رویکرد برای حفاظت از شهروندان در برابر خطرات غلبه سیاسی، به‌جای تمرکز بر مرحله قانون‌گذاری، توجه رژیم‌ها را به طرح ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی در مرحله قانون اساسی معطوف می‌کند؛ در نتیجه، رژیم‌های دموکراتیک بازار قلمرو مسائل اقتصادی را -که بر سیاست تأثیر مجاز دارند- محدود می‌کنند؛ به این طریق ساختار قانون اساسی دموکراسی‌های بازار توان

هر گروهی از شهروندان را برای غلبه بر دیگری محدود می‌کند» (Tomasi, 2013: 252). با این توضیح، از طریق الزامات قانون اساسی، تأثیر ثروتمندان بر قانون‌گذاری‌ها و نیز اثرگذاری بر فرآیندهای سیاسی خنثا می‌شود، به گونه‌ای که دولت هم به احزاب سیاسی کمک مالی کند و هم آزادی استفاده از اموال شخصی را در فرآیندهای سیاسی ممنوع سازد. در نگاه نخست به نظر نمی‌رسد که این پیشنهاد با نظر رالز در تعارض باشد، چرا که او نیز برای حفظ ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی چنین پیشنهاد می‌کند: «بازداری از کمک‌رسانی‌های مالی زیاد از سوی اشخاص حقیقی یا شرکت‌ها به نامزدهای سیاسی یک بار ناروا بر اشخاص و گروه‌های توانگر نیست. چنین بازداری‌ای شاید به این خاطر ضروری باشد که شهروندان برخوردار از استعداد و انگیزه همانند، بدون توجه به طبقه اقتصادی یا اجتماعی خود، از بختی کمابیش یکسان در تأثیرگذاری بر سیاست حکومت و دستیابی به مقام‌های دولتی برخوردار باشند» (Rawls, 2005: 358). بنابراین به نظر می‌رسد که بیان رالز در توضیح شیوه حفظ ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی دچار دوگانگی است. اگر چه او در مواردی تصریح می‌کند که در حکومتی که مالکیت خصوصی به رسمیت شناخته می‌شود، باید ثروت و درآمد چنان گسترده شود که بر ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی اثر نگذارد، ولی در مواضعی دیگر به گونه‌ای سخن می‌گوید که گویی نسبت میان تمرکز ثروت و به خطر افتادن ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی پیوندی ضروری نیست و صرف ممنوعیت ورود ثروت به رقابت سیاسی این ارزش منصفانه را حفظ می‌کند.^{۲۱} این ابهام رالزی مانع از آن است که علی‌رغم تصریح او بر پیوند میان ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی و توزیع پراکنده ثروت و مالکیت، این پیوند را پیوندی مستدل و خدشه‌ای بر ایده انصاف بازار آزاد تلقی کرد. از این رو، به اشکالی که در نگاه نخست موجه به نظر می‌رسد می‌توان در چارچوب دموکراسی بازار پاسخ گفت.

اشکال دوم ناممکن بودن اعمال اصل دوم عدالت است. اصل دوم عدالت مستلزم این است که دولت برای شکل دادن به نوع خاصی از نابرابری مشروع مداخله کند. اما روشن نیست که با پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی چگونه می‌توان از حداقل درآمد برای کمتر برخورداران دفاع کرد؟ به عبارت دیگر، چگونه می‌توان از اصل اول عدالت به اصل دوم منتقل شد؟ اصول عدالت نسبت به یکدیگر تقدمی رتبی دارند: اولاً اصل اول عدالت نسبت به اصل دوم تقدم داشته و ثانیاً این تقدم نباید به گونه‌ای باشد که نوبت به اجرای اصل دوم نرسد. رالز، در نظریه‌ای در باب عدالت و ذیل بحث مسئله اولویت، بر کاربرد کرانمند اصول مقدم تأکید می‌کند تا نوبت به اجرای اصول بعدی نیز برسد (Rawls, 1999/a: 38). اگر آزادی‌های وسیع اقتصادی را در میان حقوق پایه موضوع اصل اول قرار دهیم، در این صورت با توجه به اولویت اصل اول نسبت به اصل دوم، روشن نیست که چگونه می‌توان، با استناد به اصل دوم، مالکیت خصوصی را از طریق سازوکاری همچون مالیات محدود کرد؟ به نظر می‌رسد چنین اقدامی نقض اولویت اصل اول نسبت به اصل دوم باشد.^{۲۲} رویکرد دموکراسی بازار از یک سو به پذیرش اصل تفاوت تصریح می‌کند: «رژیم‌های دموکراتیک بازار -مانند رژیم‌های دموکراتیک سوسیال- می‌توانند حداقلی از درآمد را تضمین کنند» (Tomasi, 2013: 230). و در عین حال تأکید می‌کند: «شهروندان لیبرال حقیقی پایه نسبت به آزادی اقتصادی دارند، بنابراین رژیم‌های سوسیال لیبرال که چنین حقی را انکار می‌کنند ناعادلانه‌اند» (Tomasi, 2013: 236-7). مسئله این است که با پذیرش آزادی‌های اقتصادی وسیع در میان حقوق پایه، چگونه همزمان می‌توان از اصل تفاوت سخن گفت. مدافع این نگاه می‌کوشد به این نقیصه پاسخ گوید:

«دموکراسی بازار دریافتی وسیع از آزادی‌های اقتصادی را لازمه مشروعیت دموکراتیک می‌داند. آزادی‌های وسیع کارکردن و مالکیت خصوصی نیز نتیجه کاربست و توسعه قوای اخلاقی شهروندان دانسته می‌شوند. اما

این تأکید دموکراتیک بازار بر آزادی اقتصادی از محیطی نهادی پشتیبانی می‌کند که آن محیط تحت شرایط معقول به رشد اقتصادی منجر می‌شود. به جای آن که کمتر برخورداران را موجوداتی منفعل بداند که به کمک نیاز دارند، رویکرد دموکراسی بازار به دنبال آن است که این مردم را در حل مسئله فقر شریک کند. رژیم‌های دموکراتیک بازار رشدی را دنبال می‌کنند که در پی پیشینه‌کردن ثروتی است که به نحو شخصی توسط اعضای نماینده‌ای طبقه کمتربرخوردار کارگران مزدبگیر کنترل می‌شود» (ibid: 236).

لیبرالیسم کلاسیک عدالت اجتماعی (عدالت توزیعی) را نوعی شاخص نمی‌داند، بلکه با به رسمیت شناختن آزادی‌های وسیع اقتصادی به عنوان آزادی پایه از استلزامات توزیعی بازار آزاد سخن می‌گوید (ibid: 26). درحالی‌که دموکراسی بازار نیز، با طرح آزادی‌های وسیع اقتصادی به عنوان حقوق پایه ذیل اصل اول عدالت، هیچ تضمینی برای تحقق عدالت اجتماعی ارائه نمی‌دهد و به همان سرنوشت لیبرالیسم کلاسیک گرفتار می‌شود، چراکه این نحوه دریافت، اصل تفاوت را به عنوان شاخصی هنجاری بی‌اثر می‌سازد و تحقق آن را به واقعیت‌های اجتماعی گره می‌زند.

اشکال سوم آن است که مسئله اصلی رالز، در تدوین اصول عدالت، توزیع مواهب پایه اجتماعی است. تأملی بر مفهوم عزت نفس به عنوان یکی از مواهب پایه نزد رالز و نحوه حفظ آن در جامعه به سامان، نشان می‌دهد پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی به عنوان حق پایه منجر به ممکن نبودن توزیع مبنای اجتماعی عزت نفس می‌شود. عزت نفس دارای دو عنصر است: ۱. اعتماد به نفس ما در ایفای نقش شهروندی که به‌طور کامل با جامعه خود همکاری می‌کند. این اعتماد به نفس در پرورش و کاربست دو قوه اخلاقی ریشه دارد، ۲. حس نیرومند ما درباره ارزش ویژه خودمان، که در این باور ریشه دارد که ما می‌توانیم برنامه‌ای ارزشمند را برای زندگی به کار ببندیم (Rawls, 2005: 319-20; Rawls, 1999/a: 386). بنابراین، عزت نفس به مهم‌ترین موهبت پایه نزد رالز تبدیل می‌شود. ولی مسئله قابل توجه آن است که تضمین عزت نفس به توزیع گسترده امکانات مادی گره می‌خورد. «در جامعه به سامان عزت نفس را تصدیقی عمومی جایگاه شهروندی برابر برای همگان تضمین می‌نماید؛ فرآیند توزیع امکانات مادی وانهاد می‌شود تا به خودی خود بر اساس عدالت رویه‌ای محض، که با نهادهای عادلانه سامان می‌یابد، شکل بگیرد و آن قدر دایره نابرابری‌ها را تنگ می‌کند تا حسادت قابل توجهی پدید نیاید» (Rawls, 1999/a: 478). در بیان رالز، شکاف عظیم درآمدی موجب پیدایش حس حسادت و از میان رفتن عزت نفس می‌شود. پس عزت نفس دارای استلزامات توزیعی خاص است. علاوه بر فقر (عدم دسترسی افراد به امکانات مادی)، شکاف در برخورداری از امکانات درآمدی نیز بر احساس عزت نفس اثر می‌گذارد.^{۳۳} رالز، در کتاب *عدالت به مثابه انصاف*، سه دلیل علیه نابرابری ارائه می‌کند که مشخصاً دلیل سوم ناظر به نفس نابرابری است. «نابرابری‌های چشم‌گیر سیاسی و اقتصادی اغلب با نابرابری در منزلت اجتماعی همراهند که سبب می‌شود کسانی که منزلت پایین‌تری دارند، از منظر خود و دیگران، پست و فرومایه به شمار روند.» (Rawls, 2001: 130-2) بنابراین حتی اگر تأثیر نابرابری اقتصادی بر ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی بتواند با الزامات قانون اساسی خنثا شود، نمی‌توان بدون نفی اصل نابرابری‌های شدید تأثیر آن را در نابودی عزت نفس حذف کرد.^{۳۴}

ناسازگاری پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی با استدلال بر مبنای موقعیت نخستین

این بخش به نقد استدلال دیگری از رویکرد بازار آزاد در دفاع از آزادی‌های وسیع اقتصادی به شرح زیر اختصاص دارد: پذیرش بازار آزاد ذیل اصل اول، با اصول عدالت به‌نحو تجربی سازگار است. ادعای محوری این

بخش آن است که از سازگاری تجربی میان اصول عدالت و آزادی‌های وسیع اقتصادی نمی‌توان قرار گرفتن آزادی‌های وسیع اقتصادی را ذیل اصل اول عدالت نتیجه گرفت.

از مهم‌ترین نقش‌های اجتماعی دریافت عدالت سرشت هنجاری آن است و اینکه می‌شود با استناد به آن دعاوی سیاسی اجتماعی را حل و فصل کرد؛ نقش اجتماعی دریافت عدالت آن است که تمام اعضای جامعه را قادر سازد نهادهای مشترک را به‌طور متقابل به یکدیگر بقبولانند، آن‌هم از طریق آنچه برای عرصه عمومی دلایل کافی برای آن دریافت به حساب بیاید. یک دریافت برای موفقیت در این امر باید نهادهای اجتماعی مجاز، یعنی نهادهایی که برای تمام شهروندان موجه باشد، را مشخص سازد (Rawls, 2001: 7). بر این مبنای باید در ارزیابی ادعای دموکراسی بازار، میان دو شیوه دفاع از بازار آزاد تمایز قائل شد: پذیرش بازار آزاد به عنوان یک فضیلت اخلاقی، و پذیرش بازار آزاد به عنوان چارچوبی سازگار با فضایل اخلاقی. به تعبیر رالز:

مسئله مالکیت خصوصی ابزارهای تولید یا مالکیت اجتماعی آن ابزارها و مسائل همانند در سطوح اولیه عدالت پاسخ نمی‌یابند، بلکه به سنت‌ها و نهادهای اجتماعی یک کشور و مسائل ویژه و شرایط تاریخی آن بستگی دارند (Rawls, 2005: 338).

این برداشت‌های گسترده‌تر از مالکیت باز هم ممکن است موجه باشند. این امر به شرایط تاریخی و اجتماعی موجود بستگی دارد. تصریح بیشتر حقوق مالکیت در مرحله تقنین، با فرض حفظ حقوق و آزادی‌های اساسی، صورت گیرد. عدالت به مثابه انصاف، در مقام نوعی برداشت سیاسی عمومی، باید مبنای مشترکی فراهم کند برای سنجش دلایلی که به سود یا زیان صورت‌های گوناگون مالکیت از جمله سوسیالیسم اند (Rawls, 2001: 114-15).

استدلال دیگری که می‌توان از مواضع مدافع دموکراسی بازار استخراج کرد، استدلالی است مبنی بر پذیرش بازار آزاد ذیل اصل اول، با این فرض که بازار آزاد با اصول عدالت به‌نحو تجربی سازگار است: «صورت‌هایی از سرمایه‌داری نامتمرکز و خرده‌بازارگرا سرمایه‌داری صنعتی کهن را از میدان به در کرده‌اند. به تعبیری، به جهانی پا می‌گذاریم که در آن شخص خودآیین متفرد محوریت دارد. در این اقتصاد جدید، افزایش‌های ارزش نتیجه نوآوری‌ای است که از افراد و تیم‌های خلاق برآمده و نه صرفاً از ماشین‌ها و کارگران غیرماهر» (Tomasi, 2013: 65). به دیگر سخن، «رشد مفروضاتی را که پدرسالاری اقتصادی بر آن مبتنی شده تغییر داده است» (ibid: 110). «آسان است که شرایط اقتصادی و فرهنگی را چنان تصور کنیم که در آن دریافتی وسیع از آزادی اقتصادی برای شهروندان ارزشمند نباشد. برای مثال، آزادی‌های قدرتمند فردی در قرارداد اقتصادی ممکن است در طی مرحله‌ای از سرمایه‌داری ارزشمند نباشد که در آن مرحله، جمعیت وسیعی از کارگران غیرماهر مزدبگیر از سوی طبقه کوچکی از سرمایه‌داران حریص تهدید می‌شوند» (ibid: 181).

در نقد این مدعا باید گفت سازگاری بازار آزاد با عدالت به مثابه انصاف نمی‌تواند موجب گنجاندن آن در اصول عدالت شود، چرا که به تعبیر رالز این سازگاری، واقعیتی تجربی بوده و در سطح استدلال فلسفی بیان‌شدنی نیست. در صورتی که بازار آزاد بتواند توزیع منصفانه امکانات مادی را در واقعیت اجتماعی تضمین کند، طرفین قرارداد - بر مبنای اصول عدالت - بازار آزاد را خواهند پذیرفت. اما گنجاندن ارزش بازار آزاد بر مبنای مفهوم رشد در تعارض با استدلال بر مبنای موقعیت نخستین و سرشت قراردادگرایانه لیبرالیسم چپ معاصر است. چرا که استناد به واقعیات تجربی در سرشت قراردادگرایانه نظریه رالز موجه نیست (Rawls, 1999/a: 118). پس استدلال مدافع رویکرد انصاف بازار آزاد، حتی اگر با واقعیات تجربی سازگار باشد، به قراردادن آزادی‌های

وسیع اقتصادی در فهرست حقوق پایه منجر نمی‌شود. این نوع استدلال واقعیتی تجربی و وابسته به شرایط خاص تاریخی را با شاخص‌های هنجاری خلط می‌کند.

البته ممکن است در اعتراض گفته شود رالز نیز در انتخاب اصول عدالت -همچنان که خود به این امر معترف است- بر واقعیت‌های کلی مربوط به اقتصاد و روان‌شناسی تکیه دارد (ibid: 137). در پاسخ باید گفت رالز عدالت به مثابه انصاف را در مقایسه با نظریه‌های بدیل -از جمله فایده‌گرایی- کمتر وابسته به واقعیت‌های کلی می‌داند (ibid: 138). به‌طور خاص، وقتی که مفهوم رشد اقتصادی مناقشه‌برانگیز است، لحاظ‌نکردن آن در استنتاج اصول عدالت این امکان را به ما می‌دهد که در مرحله اعمال این اصول بر نهادها، بر مبنای سازگاری یا ناسازگاری واقعی بازار آزاد با اصول عدالت دست به انتخاب بزنیم.

اما این اشکال زمانی جدی‌تر می‌شود که رالز -بر مبنای پذیرش کثرت‌گرایی معقول- اصولی را مطرح می‌کند که خانواده‌ای از انگاره‌های معقول از عدالت دارای آن‌هاست: اصل نخست نوعی از حقوق و آزادی‌های اساسی را برمی‌شمارد که رژیم مبتنی بر قانون اساسی ما را با آن‌ها آشنا کرده است؛

اصل دوم برای این حقوق، آزادی‌ها و فرصت‌ها اولویت خاصی قائل می‌شود، به‌ویژه در مورد دعاوی خیر عمومی و ارزش کمال‌گرایی؛

و اصل سوم مواهب پایه ضروری را برای همه شهروندان تضمین می‌کند، تا آن‌ها بتوانند از آزادی‌هایشان هوشمندانه و مؤثر استفاده کنند (Rawls, 1999/b: 21).

از نظر رالز، این ویژگی سوم مستلزم ساختار اساسی‌ای است که نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی را از افراطی‌شدن بازمی‌دارد (Rawls, 1999/b: 56). این اصل سوم شاخصی هنجاری است که می‌توان به کمک آن استلزامات توزیعی رژیم‌های مختلف اجتماعی را سنجید. پذیرش یا نفی بازار آزاد بر مبنای مفهوم رشد و نفع همگانی آن امری نیست که بخواهد در اصول عدالت قرار بگیرد، بلکه اصول عدالت مبنایی است برای انتخاب رژیم‌های اجتماعی مختلف بر مبنای سنجش استلزامات توزیعی آن‌ها. به علاوه اتکا بر مفهوم رشد، از نظر تجربی نیز عمیقاً مناقشه‌برانگیز است.

حتی اگر، با یک استدلال فلسفی رضایت‌بخش، بتوانیم حق مالکیت خصوصی یا اجتماعی را به اصول اولیه یا حقوق اساسی برگردانیم، دلیل خوبی وجود دارد که برداشتی از عدالت بپروانیم که چنین کاری را انجام ندهد، زیرا -همان‌گونه که پیش‌تر دیدیم- عدالت به مثابه انصاف، به سان برداشتی سیاسی، این هدف را پی می‌گرفت که موانع موجود بر سر راه آرایش‌دهی نهادهای اجتماعی را در سنت دموکراتیک از میان بردارد، به‌گونه‌ای که این نهادها بتوانند با آزادی و برابری شهروندان به مثابه اشخاصی اخلاقی سازگار باشند. کمترین احتمال این است که استدلال فلسفی به تنهایی بتواند یکی از دو سوی گفت‌وگو را به پذیرش درستی نگرش درباره مالکیت خصوصی یا اجتماعی ابزارهای تولید بکشد (Rawls, 2005: 338).

مطالعات اخیر تجربی پیرامون توزیع بلندمدت ثروت نیز در تعارض آشکار با مفروضات مدعای انصاف بازار آزاد است.^{۲۵} این مطالعات پیش‌فرض‌های دموکراسی بازار را عمیقاً مناقشه‌پذیر می‌داند. بنا بر این استناد به مفاهیم تجربی، مانند مفهوم رشد اقتصادی، اولاً در موقعیت نخستین موجه نیست و ثانیاً این مفهوم عمیقاً قابل مناقشه است.

نتیجه‌گیری

در این نوشتار، ابتدا بر مبنای تفکیک میان دو شیوه زیر در استدلال بر دموکراسی بازار، سازگاری این رویکرد با رویکرد قراردادگرایانه رالز که مدعای اصلی آن نیز هست، مورد نقد قرار گرفت:

۱. استدلال فلسفی بر مبنای ضرورت پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی به عنوان شرط پرورش و کاربست دو قوه اخلاقی؛

۲. استدلال تجربی بر مبنای سازگاری اصول عدالت با آزادی‌های وسیع اقتصادی، به این معنا که آزادی‌های وسیع اقتصادی منتهی به رشد اقتصادی و تولید ثروت بیشتر و انتفاع بیشتر همگان می‌شود.

بر مبنای شیوه نخست، یک استدلال پیشینی تماماً فلسفی اثبات می‌کند که آزادی‌های وسیع اقتصادی در میان حقوق پایه‌ای جا دارد که باید موضوع اصل اول قرار بگیرد. براساس شیوه دوم، عدالت به مثابه انصاف می‌تواند با دخالت محدود دولت در عرصه اقتصاد و مالکیت نامحدود ابزار تولید سازگار باشد. سپس، بر اساس این تمایز، سه اشکال زیر به رویکرد دموکراسی بازار مطرح شد:

۱. رالز، برای این که فهرست حقوق پایه را تحت اصل اول استنتاج کند، آن‌ها را اصولی برای پرورش دو قوه اخلاقی شهروندان جامعه دموکراتیک می‌داند، ولی آزادی‌های اقتصادی را صرفاً ابزاری برای پرورش این قوا می‌داند و نقش مستقیم آن‌ها را در پرورش قوای اخلاقی نمی‌پذیرد، درحالی‌که دموکراسی بازار اولاً از ارزش اخلاقی مالکیت خصوصی ابزار تولید به گونه‌ای دفاع می‌کند که آن‌ها را مستقیماً در رشد قوای اخلاقی مؤثر تلقی می‌کند و ثانیاً اصل اول را اصلی پیشینه‌ساز معرفی می‌کند.

۲. قراردادن مالکیت خصوصی ابزار تولید در فهرست آزادی‌های اساسی منجر به نابرابری‌هایی وسیع می‌شود. به همین دلیل، اولاً ارزش منصفانه آزادی‌های اساسی نقض می‌شوند و سازگاری این حقوق پایه با یکدیگر از بین می‌رود. رویکرد دموکراسی بازار می‌تواند مدعی پاسخ به این پرسش شود. ولی مسئله دیگر آن است که در دیدگاه رالز، که متأثر از سنت لیبرالیسم والاس، نابرابری موجب از بین رفتن عزت نفس به عنوان یکی از مواهب پایه است. علاوه بر این، چنین رویکردی، به عدم تضمین اصل تمایز تفاوت می‌انجامد.

۳. پذیرش مالکیت خصوصی ابزار تولید بر مبنای شرایط خاص اجتماعی و اقتصادی است و به مفهوم رشد اقتصادی استناد می‌کند و بنا بر این نمی‌توان با استناد به موقعیت نخستین آن را در فهرست آزادی‌های اساسی قرار داد. با استناد به رشد اقتصادی، امکانات اقتصادی موجود در جامعه وسیع شده و از این رو تمام طبقات از مواهب بازار آزاد بهره‌مند می‌شوند، اما رشد اقتصادی به عنوان امری وابسته به شرایط خاص تاریخی و اجتماعی نمی‌تواند مبنای استنتاج در موقعیت نخستین قرار گیرد. در عین حال مطالعات تجربی دیگری نشان می‌دهد که وضعیت فعلی توزیع ثروت، و پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی، تهدیدی برای بنیان‌های یک جامعه دموکراتیک فضیلت‌محور به شمار می‌رود. از این رو پذیرش آزادی‌های وسیع اقتصادی با مبنای رالز در بنا نهادن اصول عدالت بر تکرر معقول سازگار نیست.

با این اوصاف، به نظر می‌رسد مدعای اصلی انصاف بازار آزاد، یعنی استنتاج آزادی‌های وسیع اقتصادی از مبانی لیبرالیسم قراردادگرایانه چپ، نمی‌تواند به نحوی منسجم موجه شود.

پی‌نوشت‌ها

1. Original Position
2. primary goods
3. Property-owning democracy

۴. رالز، در کتاب *عدالت به مثابه انصاف*، پس از بیان پنج رژیم اجتماعی مختلف (سرمایه‌داری بازار آزاد، سرمایه‌داری دولت رفاه، دولت سوسیال توأم با اقتصاد دستوری، دموکراسی مالکیت‌محور، و سوسیالیسم لیبرال یا دموکرات) تأکید می‌کند که تنها دو نوع اخیر رژیم‌ها می‌توانند الزامات نهادی دو اصل عدالت را محقق سازند. او سپس به بیان تمایز میان سرمایه‌داری دولت رفاه و دموکراسی مالکیت‌محور می‌پردازد (Rawls, 2001: 136-140). فریمن ویژگی‌های خاص دموکراسی مالکیت‌محور و تمایز آن از دولت رفاه را در یازده مورد جمع‌بندی می‌کند (Freeman, 2007: 226-231). ویلیام ادمنسون در کتاب اخیر خویش می‌کوشد نشان دهد که، علی‌رغم تصریح رالز به سازگاری عدالت به مثابه انصاف با آن دو رژیم اجتماعی، نظریه ایدئال رالز شواهدی کافی ارائه می‌کند که نشان می‌دهد نظام سوسیالیسم لیبرال دموکرات بر دموکراسی مالکیت‌محور ترجیح دارد (Edmunson, 2017: 10).

۵. برای مثال، جرالدا گاوس با فرض اینکه مسئله مورد مناقشه مداخله دولت است و مداخله بیشتر نیازمند توجیه قوی‌تر است، چارچوب رالزی عدالت را در پذیرش مداخله دولت در مالکیت ابزار تولید ناموجه می‌داند (Gaus, 2010). او در موضعی دیگر از حق مالکیت قوی به دو معنا دفاع می‌کند: این حقوق به آسانی توسط حقوق دیگر قابل نقض نبوده و حقوقی گسترده را شامل می‌شوند (Gaus, 2011: 377). اما جذابیت خاص رویکرد انصاف بازار آزاد به خاطر این ادعای خاص است که بر مبنای همان لیبرالیسم چپ می‌توان مالکیت وسیع ابزار تولید را استنتاج کرد.

6. Free Market Fairness
7. Market Democracy

۸. به عبارت دیگر، ادعای رالزی‌های دست‌راستی آن است که می‌توان در سطح اصول چپ بود، بدون آن که در سطح نهادهای اقتصادی نیز قائل به نگاه چپ باشیم (Arnold, 2012). این توصیف در صورتی صحیح است که نگرش‌های دست‌راستی محتوای دو اصل عدالت رالز را بدون هیچ تغییری بپذیرند و تنها استدلال کنند که این اصول با نظام بازار آزاد و بدون دخالت دولت تحقق‌پذیر است. اما اگر آزادی‌های اقتصادی موضوع اصل اول عدالت شود، نشانه این خواهد بود که لیبرال‌های راست از سطح نهادها وارد سطح اصول می‌شوند.

۹. رالز در کتاب *نظریه‌ای در باب عدالت* برای بیان اصل اول از اصطلاح گسترده‌ترین نظام کامل (the most extensive total system) (Rawls, 1999/a: 266) استفاده می‌کند، درحالی که در *عدالت به مثابه انصاف* این تعبیر را با تعبیر «طرحی کاملاً کافی» (the fully adequate scheme) (Rawls, 2001: 42) جایگزین می‌کند، که به نحو روشن‌تری پیشینه‌کننده نبودن اصل اول را بیان می‌کند.

10. Self-respect
11. rationality
12. reasonableness
13. self-authorship

۱۴. برای توضیح بیشتر پیرامون پیشینه‌ساز نبودن اصل دوم ر.ک: Freeman, 2007: 117.

۱۵. این مسئله را می‌توان مرتبط با اختلاف در پیش‌فرض میان دو دیدگاه تلقی کرد، که در پیوند با اعتراض بر مبنای «عدم تقارن» قرار می‌گیرد. مضمون عدم تقارن این است که اگر دولت برای اجبار کردن دریافتی خاص از عدالت مجاز است، چرا برای دریافت خاصی از خیر مجاز نباشد. در پاسخ به این اعتراض گفته می‌شود که اختلاف‌نظر نسبت به عدالت اختلاف نظر توجیهی است، درحالی که اختلاف‌نظر نسبت به خیر اختلاف نظری مبنایی است (Quong, 2011: 10). مقصود از توجیهی بودن عدم توافق آن است که طرفین منازعه مبنای مشترکی داشته باشند، و اختلاف‌نظرشان تنها در این باشد که این مقدمات به چه نتایجی منجر می‌شود (Quong, 2011: 157). توماسی (مدافع انصاف بازار آزاد) نیز

استدلال خود را به گونه‌ای صورت‌بندی می‌کند که مسئله از سنخ اختلاف‌نظر توجیهی باشد. ولی اگر اختلاف نظر مبنایی بوده و هر دو دیدگاه در چارچوب لیبرالیسم قابل پذیرش باشند، مسئله توجیه عدالت به دریافتی خاص از خیر گره خورده و اعتراض عدم تقارن وارد می‌شود.

^{۱۶} ساموئل فریمن با تفکیک خلاقیت، کارآفرینی و خیال فناورانه از سرمایه می‌گوید: «ابردهن‌های خلاق شغل و ثروت می‌آفرینند و مساهمتی نه صرفاً جعلی به خروجی تولیدی دارند؛ این‌ها این امور را از طریق ظرفیت خود به‌عنوان کارآفرین، برنامه‌نویس کامپیوتر و مدیر و نقش‌هایی از این دست انجام می‌دهند و این موقعیت‌ها و نقش‌ها شامل به‌کارستن صور مختلف کار است که مساهمتی محتوایی به خروجی تولیدی دارد؛ و این مسئله متمایز است از مساهمتی که آن‌ها صرفاً از طریق ظرفیت خود به‌عنوان مالکان سرمایه دارند» (Freeman, 2018: 34).

^{۱۷} پلاتز اشکالهایی مشابه دو نقض نخستین را با صورت‌بندی متفاوتی مطرح کرده است؛ مطابق نقض پلاتز، برخلاف توماسی (مدافع انصاف بازار آزاد)، حق انتخاب شغل و حق مالکیت شخصی نزد رالز حقوقی هستند که برای کارست قوای اخلاقی ضرورت باواسطه دارند. علاوه‌براین، اختلاف دیگر میان توماسی و رالز در دو تفسیر متفاوت از دو قوه اخلاقی است. بنابراین کوشش توماسی برای بنانهادن یک نظریه عدالت راست، با اتکا بر مفروضات رالز، با شکست مواجه می‌شود (Platz, 2013).

18. Difference principle

19. Background institutions

20. Distribution branch

^{۲۱} البته به نظر می‌رسد، حتی با حمایت‌های مالی از احزاب، باز هم نمی‌توان به کمک الزامات قانونی اساسی از نفوذ ثروت در عرصه سیاسی به‌طور کامل جلوگیری کرد. برای مثال، «کمتر بهره‌مندان مانند ثروتمندان سازماندهی نمی‌شوند و نمی‌توانند متخصصان و لابیگران را برای اثرگذاری بر قانون‌گذاری به کار گیرند، چنان که امروزه شرکت‌ها چنین می‌کنند» (Freeman, 2018: 144). بنابراین تأثیر نابرابری‌های وسیع اقتصادی بر ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی از طریق وضع قانون و حمایت مالی از احزاب کنترل‌شدنی نیست.

^{۲۲} آلن پتن، در مرور انتقادی خود بر کتاب توماسی، استدلال می‌کند که موضع او در باب اولویت آزادی‌های اساسی و از جمله آزادی‌های وسیع اقتصادی نسبت به سایر ارزش‌ها مبهم است؛ گرچه در مواردی او تصریح می‌کند که این آزادی‌ها را تنها می‌توان برای حفظ سایر آزادی‌های اساسی محدود کرد، در انتقادی مشابه با مضمون آن نوشتار، نتیجه می‌گیرد که پذیرش اکید اولویت آزادی‌های وسیع اقتصادی مسئله پذیرش حداقل‌های رفاه را به چالش می‌کشد (Patten, 2014).

^{۲۳} مشابه این تحلیل در روسو نیز به چشم می‌خورد. انتقاد روسو به نابرابری این است که اولاً موجب غلبه است و ثانیاً موجب ایجاد حس بدبختی است، زیرا نهادهای اجتماعی امیال اعضای خود را شکل می‌دهند، و نابرابری‌های اقتصادی اساسی این ظرفیت را دارند در آن‌ها شهواتی را بیافرینند که درنهایت نمی‌تواند ارضا شود (Neuhouser, 2013).

^{۲۴} این دو اثر را می‌توان مشابه دو دلیل از چهار دلیلی دانست که رالز در نفی نابرابری به روسو نسبت می‌دهد: مطابق دلیل دوم، کنترل نابرابری‌های سیاسی و اقتصادی مانع از آن است که بخشی از جامعه بر بقیه غلبه کند. وقتی این دو نابرابری وسیع باشند، دست در دست یکدیگر می‌نهند. این دلیل مشابه پذیرش ارزش منصفانه آزادی‌های سیاسی است. اما، مطابق دلیل سوم، نابرابری خود نادرست است، زیرا نابرابری‌های وسیع اقتصادی و سیاسی به نابرابری در موقعیت اجتماعی گره می‌خورد و این باعث می‌شود که دیگران اشخاص پایین‌دست را انسان‌هایی پست ببینند، زیرا نگرش انسان‌ها به خودشان وابسته به نگرش دیگران به ایشان است و این همان حس عزت نفس است (Rawls, 2007: 244-5).

^{۲۵} در کنار شواهدی چون رشد اقتصادی که مورد استناد مدافع دموکراسی بازار است، توجه به شواهد معارض نیز ضروری است. برای مثال توماس پیکتی در کتاب مشهور خویش استدلال می‌کند، که اولاً توزیع ثروت در جهان به شدت نابرابر است و ثانیاً نرخ درآمد حاصل از سرمایه بیش از درآمد حاصل از کار است. از این رو شواهد اقتصادی مناسبی برای دفاع از دریافتی رالزی از عدالت اجتماعی فراهم می‌شود (Oneil, 2017).

References

- 0 Arnold, Samuel, (2013) "Rightwing Rawlsianism: A Critique", *Journal of Political Philosophy*, 21(4): 382–404.
- 0 Edmundson, William, (2017) *John Rawls: A Reticent Socialism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- 0 Freeman, Samuel, (2018) *Liberalism and Distributive Justice*, Oxford University Press.
- 0 Freeman, Samuel, (2007) *John Rawls*, London: Routledge.
- 0 Gaus, Gerald, (2010) "Coercion, Ownership, and the Redistributive State: Justificatory Liberalism's Classical Tilt", *Social Philosophy and Policy*, 27(1), 233-275.
- 0 Gaus, Gerald, (2011) *The Order of Public Reason: A Theory of Freedom and Morality in a Diverse and Bounded World*, Cambridge: Cambridge University Press.
- 0 Holt, Justin P (2017) "The Requirements of Justice and Liberal Socialism", *Analyse & Kritik*, 39(1), 171-194.
- 0 Jeppe, von Platz, (2014) "Are Economic Liberties Basic Rights?", *Politics, Philosophy, and Economics*, 13 (1):23-44 (2014).
- 0 Neuhouser, Fredrick (2013) "Rousseau's Critique of Economic Inequality", *Philosophy and Public Affairs*, 41(3), 193-225.
- 0 O'Neill, Martin, (2017) "Philosophy and Public Policy after Piketty", *Journal of Political Philosophy*, 25 (3), 343-75.
- 0 Patten, Alan (2014) "Are the Economic Liberties Basic?", *Critical Review*, 26(3-4), 362-74.
- 0 Quong, Jonathan, (2011) *Liberalism without Perfection*, Oxford: Oxford University Press.
- 0 Rawls, John, (1999/a) *A Theory of Justice*, revised edition, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- 0 Rawls, John, (1999/b) *The Law of Peoples*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- 0 Rawls, John, (2001) *Justice as Fairness: A Restatement*, revised edition, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- 0 Rawls, John, (2005) *Political Liberalism*, New York: Columbia University Press.
- 0 Rawls, John, (2007) *Lectures on the History of Political Philosophy*, ed. by Samuel Freeman, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- 0 Tomasi, John, (2012) *Free Market Fairness*, Princeton, NJ: Princeton University Press.